

На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о измени Правилника о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања

Члан 1.

У Правилнику о плану наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за пети и шести разред основног образовања и васпитања („Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 5/18, 8/18 и 3/19) у делу: „3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ”, програм предмета: „ХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, замењује се новим програмом предмета „ХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”, а примењује се почев од школске 2020/2021. године.

Naziv predmeta	HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
Cilj	Cilj učenja <i>Hrvatskog jezika i književnosti</i> je njegovati hrvatski jezik pravilnim korištenjem u različitim komunikacijskim situacijama; ovladati temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja; čitanjem i tumačenjem književnih djela razvijati imaginaciju i umjetnički senzibilitet, estetske kompetencije, kritičko i moralno prosuđivanje.
Razred	Peti
Godišnji fond sati	180 sati

ISHODI Pri završenoj temi/području učenik će biti sposoban:	PODRUČJE/TEMA	SADRŽAJI
<ul style="list-style-type: none"> – razlikovati književni i neknjiževni tekst – odrediti rod književnoga djela i književnu vrstu – razlikovati obilježja narodne književnosti i obilježja umjetničke književnosti – razlikovati realističnu prozu i prozu utemeljenu na fantastičnim motivima – analizirati elemente kompozicije lirske pjesme (strofa, stih); epskoga djela u stihu i u prozi (dijelovi fabule: poglavlje, epizoda; stih); dramskoga djela (čin, prizor, slika) – razlikovati pojam pripovjedača i pojam pisca – razlikovati pripovjedne tehnike: pripovijedanje, opisivanje, dijalog, monolog i upotrebljavati ih u govorenju i pisanju – prepoznati vizualne, auditivne, taktilne, olfaktivne i gustativne pjesničke slike – odrediti stilska izražajna sredstva i razumjeti njihovu ulogu u književnoumjetničkom tekstu; procijeniti osnovni ton pjevanja, pripovijedanja ili dramske radnje (šaljiv, vedar, tužan i sl.) – odrediti temu, glavne i sporedne motive – analizirati uzročno-posljedično nizanje motiva – prepoznati osobine likova i potkrijepiti primjerima iz književnih tekstova – vrednovati postupke likova i stavove potkrijepiti dokazima – ilustrirati vjerovanja, običaje, način života i događaje u prošlosti opisane u književnim djelima – navesti primjere osobne koristi čitanja. – razlikovati promjenjive i nepromjenjive riječi – poznavati vrste promjenjivih i nepromjenjivih riječi – odrediti kategoriju roda, broja i padeža – razlikovati osnovne funkcije i značenja padeža – upotrebljavati padežne oblike u skladu s normom hrvatskoga standardnog jezika – razlikovati osnovne rečenične članove – subjekt i predikat (u učestalim primjerima). – dosljedno primjenjivati pravopisnu normu u uporabi velikoga slova, sastavljenoga i rastavljenoga pisanja riječi, pravopisnih znakova – koristiti pravopis (školsko izdanje). – pravilno izgovarati riječi pazеći na mjesto naglaska i rečeničnu intonaciju – govoriti jasno poštujući normu hrvatskoga standardnog jezika – izražajno i bez poteškoća čitati naglas književne i neknjiževne tekstove. – koristiti različite oblike pripovijedanja: opisivanje (portret i pejzaž), pripovijedanje u 1. i 3. licu, dijalog – izdvajati dijelove teksta (naslov, ulomke) i organizirati ih u smislene cjeline (uvodni, središnji i završni dio teksta) – sastavljati govoreni ili pisani tekst o doživljaju književnoga djela i o temama iz svakodnevnoga života i svijeta mašte 	<p style="text-align: center;">KNJIŽEVNOST</p>	<p>LIRIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Motivi i pjesničke slike kao elementi kompozicije lirske pjesme. Vrsta strofe prema broju stihova u lirskoj pjesmi. Obilježja lirske poezije: slikovitost, ritmičnost, osjećajnost. Stilska izražajna sredstva: usporedba, personifikacija, epitet, onomatopeja, kontrast. Vrste autorske (pejzažna, domoljubna, ljubavna) i narodne lirske pjesme.</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Antun Mihanović, <i>Horvatska domovina</i> 2. Mladen Kušec, <i>Pozdrav</i> 3. Zlata Kolarić Kišur, <i>Rtječi</i> 4. Dobriša Cesarić, <i>Jesen</i> 5. Grigor Vitez, <i>Ptičja pjevanka</i> 6. Narodne pjesme, <i>Radujte se narodi, Narodi nam se kralj nebeski</i> 7. Ivan Goran Kovačić, <i>Pada snijeg, pada snijeg</i> 8. Drago Britvić, <i>Tvoja zemlja</i> 9. Tito Bilopavlović, <i>Ah, ta ljubav</i> 10. Zvonimir Golub, <i>Prva ljubav</i> 11. Vladimir Nazor, <i>Halugica</i> 12. Stanislav Femenić, <i>Čarolija latice</i> 13. Basho, Ivančan, Devide, <i>Haiku</i> 14. Vladimir Vidrić, <i>Pejzaž I</i> 15. Dragutin Tadijanović, <i>Visoka žuta žita</i> 16. Božidar Prosenjak, <i>Obitelj</i> 17. Mlade Bjažić, <i>Tata, nema vremena</i> 18. <i>Obredne narodne pjesme – kraljičke</i> (izbor) 19. Ljubica Kolarić-Dumić: <i>Igrajmo se radosti</i> (izbor) <p>EPIKA</p> <p>Književni termini i pojmovi Pisac i pripovjedač. Oblici kazivanja: opisivanje, pripovijedanje u prvom i trećem licu; dijalog, monolog. Fabula: uvod, zaplet, vrhunac, rasplet; nizanje događaja; epizoda; poglavlje. Karakterizacija likova: vanjska (vanjski izgled i ponašanje) i unutarnja (misli i osjećaji, razmišljanja i stajališta). Vrste epskih djela u stihu i prozi: epska narodna pjesma, bajka, novela, šaljiva narodna priča. Vrsta stiha prema broju slogova: deseterac.</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Darko Macan, <i>Nove tenisice</i> 2. Ephraim Kishon, <i>Šuti i plivaj</i> 3. Miro Gavran, <i>Bicikl moj jedini</i> 4. Ivan Kušan, <i>Koko u Parizu</i> 5. Roald Dalh, <i>Charlie i tvornica čokolade</i> 6. Ivan Cankar, <i>Zastidio se majke</i> 7. Ezop, <i>Gavran i lisica; Lisica i roda</i> 8. Isaac Bashevis Singer, <i>Ole i Trufa</i> 9. Nada Iveljić, <i>Televizijsko dijete</i> 10. Sanja Polak, <i>U životu je važno imati pet</i> 11. Astrid Lindgren, <i>Pipi kreće u školu</i> 12. A. S. Puškin, <i>Bajka o ribaru i ribici</i> 13. Italo Calvino, <i>Košulja sretnog čovjeka</i> <p>DRAMA</p> <p>Književni termini i pojmovi Čin, prizor, slika; lica u drami. Dramske vrste: igrokaz, radiodrama.</p> <p>Lektira</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stjepan Lice, <i>Lijek za srce</i> 2. Vesna Parun, <i>Mačak Džingiskan i Miki Trasi</i> (djelo po izboru) <p>POPULARNOZNAKSTVENI I INFORMATIVNI TEKSTOVI (birati do 2 djela)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Konvencija o pravima djeteta</i> 2. Izbor iz knjiga, enciklopedija i časopisa za djecu

<p>– pronalaziti eksplicitno i implicitno sadržane informacije u jednostavnijem književnom i neknjiževnom tekstu</p> <p>– razlikovati izvore informacija, pronalaziti potrebne informacije u skladu sa svojim potrebama i interesima</p> <p>– prosuđivati različite medijske tekstove jednostavnih struktura kojima se promiču pozitivni komunikacijski obrasci</p> <p>– razlikovati medijske tekstove i objašnjavati uporabu sadržajnih i grafičkih elemenata u svrhu prenošenja poruke</p> <p>– vrednovati posjećene kulturne događaje u fizičkom ili digitalnom okruženju.</p>		<p>DOMAĆA LEKTIRA:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ivan Kušan, <i>Koko u Parizu / Koko i duhovi / Uzbuna na zelenom Vrhu / Zagonetni dječak</i> (djelo po izboru) 2. Mark Twain, <i>Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberryja Finna</i> 3. Ferenc Molnar, <i>Junaci Pavlove ulice</i> 4. Ivana Brlić Mažuranić: <i>Priče iz davnina</i> <p>Dopunski izbor lektire (birati najmanje 4, a najviše do 6 djela)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miro Gavran, <i>Zaljubljen do ušiju / Sretni dani / Kako je tata osvojio mamu / Svašta u mojoj glavi</i> (djelo po izboru) 2. Zvonimir Balog, izbor iz poezije 3. Miroslav Slavko Mađer, izbor iz poezije 4. Sanja Pilić, <i>Zafrkancije, zezancije, smijancije i ludancije / Mrvice iz dnevnog boravka</i> 5. Jules Verne, <i>20000 milja pod morem / Put u središte zemlje</i> 6. Pavao Pavličić, <i>Trojica u Trnju / Zeleni tigar</i> 7. Roald Dahl, <i>Charlie i tvornica čokolade</i> 8. Hrvoje Hitrec, <i>Eko Eko</i> 9. Anto Gardaš, <i>Duh u močvari / Ljubičasti planet</i> 10. Italo Calvino, <i>Košulja sretnog čovjeka</i> 11. Ivan Andreevič Krilov, <i>Pčela i muhe</i> 12. Hans Christian Andersen, <i>Majka</i> 13. Jack London, <i>Zov divljine</i> (ulomak) 14. Dinko Šimunović, <i>Duga</i>
	<p style="text-align: center;">JEZIK</p>	<p>Jednoznačnost i višeznačnost riječi – osnovno i preneseno značenje riječi.</p> <p>Hrvatski jezik i dvojezičnost – materinski jezik, drugi jezik, dvojezičnost, službeni jezik, manjinski jezik.</p> <p>Hrvatski standardni jezik i njegova uloga u nacionalnoj kulturi i javnoj djelatnosti.</p> <p>Promjenjive riječi: imenice, zamjenice, pridjevi, brojevi, glagoli; nepromjenjive riječi: priloz i prijedlozi, veznici, čestice i uskllici.</p> <p>Sklonidba imenica (deklinacija): gramatička osnova, nastavak za oblik, pojam padeža, nazivi padeža, padežna pitanja, proširena padežna pitanja.</p> <p>Osnovne funkcije i značenja padeža: nominativ (subjekt); genitiv (pripadanje i dio nečega); dativ (namjena i usmjerenost); akuzativ (objekt); vokativ (dozivanje, obraćanje); instrumental (sredstvo i društvo); lokativ (mjesto).</p> <p>Uporaba padeža uz odgovarajuće prijedloge. Glasovne promjene u sklonidbi (u učestalim primjerima).</p> <p>Pridjevi – značenje i vrste pridjeva (opisni, posvojni, gradivni); sklonidba pridjeva, stupnjevanje pridjeva (komparacija), tvorba komparativa, tvorba superlativa; alternacije <i>tje/je</i> u komparativu i superlativu.</p> <p>Zamjenice – lične (osobne) zamjenice, govornik, sugovornik, negovornik; sklonidba zamjenica, naglašeni i nenaglašeni oblici.</p> <p>Brojevi – vrste i uporaba: glavni (osnovni; zbirni brojevi, brojevne imenice na <i>-ica</i>) i redni brojevi, brojevni pridjevi; pisanje, sklonidba brojeva.</p> <p>Glagoli – glagolska vremena (prošlost, sadašnjost, budućnost), glagolska osoba, glagolski broj, sprezanje (konjugacija).</p> <p>Rečenice prema priopćajnoj svrsi (izjavne, upitne i uskllične).</p> <p>Predikat – glagolski predikat, imenski predikat, gramatička obilježja predikata.</p> <p>Subjekt – rečenica s izrečenim subjektom, rečenica s više subjekata, rečenica bez subjekta.</p> <p>Veliko slovo u višočlanim geografskim nazivima;</p> <p>Zamjenica <i>Vi</i> iz poštovanja.</p> <p>Niječna čestica <i>ne</i> uz imenice, pridjeve i glagole; predmetak <i>naj</i> u superlativu; višočlani glavni i redni brojevi.</p> <p>Pravopisni znakovi: zarez (u nabravanju, uz vokativ); navodnici (naslovi djela i nazivi škola); crtica (pri navođenju upravnoga govora).</p> <p>Intonacija i stanke koje se odnose na pravopisne znakove; intonacija upitnih rečenica.</p> <p>Artikulacija – glasno čitanje.</p>
		<p style="text-align: center;">Pravopis</p>
		<p style="text-align: center;">Ortoepija</p>

	JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA	<p>Subjektivno i objektivno opisivanje osobe (usmeno i pisano).</p> <p>Pripovijedanje u prvoj i trećoj osobi (usmeno i pisano).</p> <p>Subjektivno i objektivno pripovijedanje (usmeno i pisano). Stvaralačko preporučavanje (usmeno i pisano).</p> <p>– Bogaćenje rječnika: sinonimi i antonimi; posuđenice, žargonizmi, dijalektizmi i tuđice – njihova zamjena jezičnim standardom; uočavanje i otklanjanje nefunkcionalnih pojedinosti i suvišnih riječi u tekstu i govoru.</p> <p>– Tehnika izrade pismenoga sastavka (odabir teme, izbor i raspored građe, osnovni elementi kompozicije i grupiranje sadržaja); ulomak kao uža tematska cjelina i njegove kompozicijsko-stilske funkcije.</p> <p>Sanja Pilić, <i>Čemu ne služe mobilni i internet</i>, književni i neknjiževni tekst, internet, uloga računala, suvremeni mediji.</p> <p>Mediji, tisak, filmski rodovi, animirani film (Ch. Wedge, C. Saldanha, <i>Ledeno doba</i>; Dušan Vukotić, <i>Igra</i>), kazalište (Stjepan Lice, <i>Lijek za srce</i>).</p> <p>– Krešimir Zimonić, <i>Šuma Striborova</i> (strip, izražajna sredstva stripa).</p> <p>– Govorene i pjevane scenske vrste. Jakov Gotovac, <i>Ero s onoga svijeta</i>, opera, libreto.</p> <p>– Posjet kazalištu / odlazak u kino / posjet medijskoj kući (radijska, televizijska postaja, novinska i izdavačka kuća) / knjižnici / književnom događaju.</p> <p>– Posjet internetskim kulturnim portalima, <i>online</i> izložbama i <i>online</i> učionicama.</p> <p>– Osam domaćih pisanih zadaća i njihova analiza na satu.</p> <p>– Četiri školske zadaće – dvije u svakom polugodištu (jedan sat za pisanje zadaće i dva za analizu i pisanje poboljšane verzije sastavka).</p>
--	----------------------------	--

Ključni pojmovi sadržaja: stilska izražajna sredstva, kazivanje, književne vrste, promjenjive vrste riječi, padeži

UPUTE ZA DIDAKTIČKO-MEDIJSKO OSTVARIVANJE PROGRAMA

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* čine tri predmetna područja: Književnost, Jezik i Jezična i medijska kultura. Preporučena podjela sati po predmetnim područjima je sljedeća: Književnost – 70 sati, Jezik – 70 sati i Jezična i medijska kultura – 40 sati. Sva se tri područja prožimaju i nijedno se područje ne može proučavati izolirano.

Program nastave i učenja *Hrvatskoga jezika i književnosti* utemeljen je na ishodima, odnosno na procesu učenja i učeničkim postignućima. Ishodi predstavljaju opis integriranih znanja, vještina, stavova i vrijednosti koje učenik gradi, proširuje i produbljuje u okviru tri predmetna područja ovoga programa.

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Program nastave i učenja usmjeren na ishode daje veću slobodu u kreiranju i osmišljavanju nastave i učenja. Nastavnik kontekstualizira program potrebama određenoga razrednog odjela imajući na umu: sastav razrednoga odjela i karakteristike učenika; udžbenike i druge nastavne materijale; tehničke uvjete, nastavna i medijska sredstva kojima škola raspolaže; izvore podrške, mogućnosti, kao i potrebe lokalne sredine. Polazeći od danih ishoda i sadržaja stvara se godišnji – globalni plan rada iz kojega se razvijaju mjesečni – operativni planovi. Ishodi određeni po područjima olakšavaju daljnju operacionalizaciju ishoda na razinu određene nastavne jedinice. Sada nastavnik za svako područje ima određene ishode. Za svaku nastavnu jedinicu potrebno je, u procesu planiranja i pisanja pripreme za sat, odrediti piramidu ishoda na trima razinama: osnovnu razinu koju bi svi učenici trebali dostići, srednju razinu koju bi većina učenika trebala dostići te naprednu razinu koju bi trebali dostići samo neki učenici. Time se postiže posredna veza sa standardima na trima razinama postignuća učenika. Pri planiranju treba imati na umu složenost ishoda (neki se ostvaruju brže i jednostavnije od drugih), no za većinu je ishoda (posebno za predmetno područje Književnost) potrebno više vremena, raznih aktivnosti i raznih

tekstova. Udžbenik kao nastavno sredstvo ne određuje sadržaje predmeta, stoga se sadržajima pristupa selektivno i u odnosu na predviđene ishode. Osim udžbenika, kao izvora znanja, učenicima treba omogućiti uvid i iskustvo korištenja i drugih izvora znanja.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Okosnicu programa književnosti čine tekstovi iz lektire. Lektira je razvrstana po književnim rodovima (lirika, epika, drama) i obogaćena izborom nefikcionalnih, popularnonastavnih i informativnih tekstova. Obvezni dio lektire sastoji se od djela osnovnoga nacionalnog korpusa koji je obogaćen suvremenim, aktualnim djelima. Izbor djela u najvećoj je mjeri utemeljen na principu prilagođenosti dobi.

Tekstovima namijenjenim obradi na satu dodan je popis domaće lektire. Cilj je uvođenja domaće lektire formiranje, razvijanje i njegovanje učenikovih čitalačkih navika. Opsežna djela učenici mogu čitati tijekom školskih praznika čime se potiče razvijanje čitalačkih navika.

Obveznom popisu djela dodan je i dopunski izbor tekstova. Izborni dio dopušta veću kreativnost u ostvarivanju ishoda. Ovakav izbor djela povećava mogućnost primjene komparativnoga pristupa proučavanju književnoga stvaralaštva, uz odabir različitih razina obrade: interpretacije, prikaza ili osvrt. Izbor djela usklađuje se s mogućnostima, potrebama i interesima razrednoga odjela. Razlike u ukupnoj umjetničkoj i informativnoj vrijednosti tekstova utječu na odabir odgovarajućih metodičkih rješenja (prilagođavanje čitanja vrsti teksta, opseg tumačenja teksta ovisno o složenosti njegove strukture, povezivanje i grupiranje s odgovarajućim sadržajima iz drugih predmetnih područja – gramatike, pravopisa i jezične i medijske kulture i sl.).

Tekstovi iz dopunskoga dijela programa koriste i pri obradi nastavnih jedinica iz gramatike, kao i za obradu i utvrđivanje sadržaja iz Jezične i medijske kulture. Djela koja se ne obrađuju na satu preporučuju se za čitanje u slobodno vrijeme.

Nastavnik treba pet nastavnih sati posvetiti obradi književnih tekstova po izboru iz zavičajne književnosti vojvodanskih Hrvata primjerenih dobi učenika.

Ovaj program utemeljen je na većoj korelativnosti književnih i neknjiževnih djela. Korelativnost omogućava primjereno povezivanje obveznih i izbornih djela.

S popisa dopunskoga izbora odabiru se djela koja će, uz obvezni dio lektire, činiti tematsko-motivske cjeline. Mogući su sljedeći primjeri funkcionalnoga povezivanja nastavnih jedinica: narodni obredi i vjerovanja – izbor „kraljički pisama“ – *Narodne bajke, novele, šaljive narodne priče (izbor iz sakupljačkog opusa Balinta Vujkova)* – dio o Božiću iz *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* – narodne pjesme: *Narodi nam se kralj nebeski, Radujte se narodi*; obrada portreta: *Priče iz davnina* Ivane Brlić Mažuranić – *Pustolovine Toma Sawyera* Marka Twaina – *Majka* Hansa Cristiana Andersena; humor i parodija: *Ero s onoga svijeta* – izbor iz romana Mire Gavrana – *Zafkancije, zezancije, smijancije i ludancije* Sanje Pilić – Ephraim Kishon, *Šuti i plivaj*; djetinjstvo u prošlosti: *Pustolovine Toma Sawyera / Pustolovine Huckleberrya Finna* Marka Twaina – Šimunovića pripovijest *Duga* – Tadijanovića pjesma *Nosim sve torbe a nisam magarac* – Kušanov roman *Uzbuna na Zelenom Vrhu* – Miroslav Slavko Mađer, *Djedovo slovo*; ekologija: Dobriša Cesarić, *Jesen* – Gustav Krklec, *Val* – Sehl Silverstein, *Dobro stablo* – Isaac Bashevis Singer, *Ole i Trufa* – Dragutin Tadijanović, *Visoka žuta žita* itd. Navedeni primjeri pokazuju mogućnost povezivanja tekstova na različite načine, prema različitim motivima ili tonu pripovijedanja.

Književna djela koja su doživjela ekranizaciju (*Pustolovine Huckleberrya Finna, Pustolovine Toma Sawyera, Uzbuna na Zelenom Vrhu, Koko i duhovi, Zagonetni dječak*) koriste za usporednu analizu i uočavanje razlike između književne i filmske (adaptirane, izmijenjene) fabule i izraza čime se uči o prirodi dvaju medija te se razvija medijska pismenost. Učenici se mogu uputiti i na druge filmove slične tematike (gusarske avanture, motiv brodoloma i pustoga otoka, avanture u fantastičnome svijetu, odrastanje usamljenoga djeteta i sl.) i dodatno uključiti u obradu određene tematsko-motivske cjeline.

Pojedini elementi medijske kulture upoznaju se korelacijom: pojam dječjega časopisa upoznaje se na stvarnome tekstu iz časopisa po izboru (preporučuje se povezivanje sadržaja teksta i lektire). Usvajanjem pojмова stripa, filma i dječjega časopisa učenici se postepeno uvode u svijet medija.

Osim korelacije među tekstovima uspostavlja se i vertikalna korelacija te je nužno poštovati principe postupnosti i sustavnosti i poznavati nastavno gradivo nižih i viših razreda. Horizontalna korelacija uspostavlja se s nastavom povijesti, geografije, biologije, likovne kulture, glazbene kulture, vjerske nastave i građanskoga odgoja.

Uvođenje učenika u svijet književnih i neknjiževnih tekstova (popularnih, informativnih itd.) predstavlja iznimno složen zadatak. Na ovom stupnju obrazovanja stječu se osnovna i važna znanja, umijeća i navike koje direktno utječu na učeničku književnu kulturu i estetske kompetencije. Učenici trebaju razumjeti fikcionalnu prirodu književnoga djela i njegovu autonomnost (razlikovati pojmove lirskoga subjekta i pjesnika, pripovjedača i pisca), kao i činjenicu da književno djelo oblikuje moguću sliku stvarnosti.

Proučavanje književnoumjetničkoga djela u nastavi složen je proces. Tumačenje djela počinje motivacijom, nastavlja se najavom i lokalizacijom teksta, interpretativnim čitanjem, emocionalno-intelektualnom stankom, objavom doživljaja i korekcijom, interpretacijom, aktualizacijom, a završava sintezom te ponekad zadacima za samostalan rad. Interpretacija književnoga djela najučinkovitija je na nastavnom satu, a u oblicima funkcionalne primjene stečenih znanja i umijeća nastavlja se i poslije sata: u stvaralačkim obnavljanjima znanja o obrađenom nastavnom gradivu, usporednim proučavanjem književnoumjetničkih djela i istraživačko-interpretativnim pristupima novim književnoumjetničkim ostvarenjima.

Književno djelo može se obrađivati i rješavanjem problemskih pitanja koja su potaknuta polaznim tekstom i umjetničkim dojmom. Ulomci iz djela u nastavnom postupku zahtijevaju lokalizaciju, često i višestruku. Smještanje djela u vremenske, prostorne i društveno-povijesne okvire, kao i obavijesti o osnovnim sadržajima koji prethode ulomku, ponekad su uvjet za intenzivan doživljaj i pravilno razumijevanje teksta.

Pri obradi teksta primjenjuje se u većoj mjeri jedinstvo analitičkih i sintetičkih postupaka i perspektiva. U skladu s ishodima i u svrhu

stvaranja navike prilikom tumačenja teksta učenici se potiču na detaljnije potkrjepljivanje svojih dojmova, stavova i sudova o književnom djelu činjenicama iz samoga teksta čime se osposobljavaju za izražavanje vlastitih misli, istraživačku djelatnost i zauzimanje kritičkih stavova, uz uvažavanje individualnoga razumijevanja smisla književnoga teksta i iskazanih različitih stavova.

U interpretaciji književnoumjetničkoga djela objedinjavajući elementi mogu biti: umjetnički doživljaji, tekstualne cjeline, strukturni elementi (tema, motivi, pjesničke slike, fabula, kompozicija, siže, likovi, ideja i značenje teksta, motivacijski postupci), pripovjedne tehnike (oblici izlaganja), stilski postupci i literarni (književnoumjetnički) problemi.

Književnoteorijski pojmovi obrađuju se na lingvometodičkim predlošcima uz pomoć prethodnoga čitateljskog iskustva. Stilskim izražajnim sredstvima prilazi se s doživljajnoga gledišta. U istraživanju njihove stilске uvjetovanosti polazi se od umjetničkih dojmova i estetske sugestije.

Tijekom obrade književnih djela, govornih i pisanih vježbi učenici se potiču na otkrivanje osobina, osjećaja i duševnih stanja likova, kao i na izražavanje svojih stavova o postupcima likova.

Pri povezivanju književnih fikcionalnih tekstova, književnih nefikcionalnih tekstova (putopisna i autobiografska proza) i neknjiževnih tekstova (enciklopedije, rječnici i sl.) realiziraju se ishodi koji se odnose na uočavanje razlika između fikcionalne i nefikcionalne književnosti (utemeljene na osobnom svjedočenju i provjerljivim podacima) i na uočavanje različitih književnih postupaka u navedenim vrstama.

Ishodi koji se odnose na nastavno područje književnosti temelje se na čitanju. Različite metode čitanja osnovni su preduvjet za stjecanje znanja i uspješno uvođenje u svijet književnoga djela. U petom razredu njeguje se doživljajno čitanje, a učenici se postupno uvode u istraživačko čitanje.

JEZIK

Nastava jezika osposobljava za pravilnu usmenu i pisanu komunikaciju hrvatskim standardnim jezikom, stoga zahtjevi ovoga programa nisu usmjereni isključivo na usvajanje jezičnih pravila i gramatičke norme, već i na razumijevanje njihove svrhe i pravilnu primjenu.

Pri navođenju nastavnih jedinica obrađivanih u nižim razredima provjerava se stupanj usvojenosti i sposobnost primjene prethodno obrađenoga gradiva, a ponavljanje i uvježbavanje na novim primjerima prethodi obradi novoga sadržaja. Time se osigurava kontinuitet rada i sustavnost u povezivanju novoga gradiva s postojećim znanjima.

U usvajanju novoga gradiva presudnu ulogu imaju prikladne i sustavne vježbe te su obvezni dio obrade nastavnoga gradiva, primjene, obnavljanja i utvrđivanja znanja.

Gramatika

Osnovni je programski zahtjev u nastavi gramatike predstaviti i tumačiti jezik kao sustav. Jezične pojave ne proučavaju se izolirano, izvan konteksta u kojem se ostvaruju njihove funkcije. U odgovarajućoj prilici znanja iz gramatike stavljaju se u svrhu tumačenja teksta, kako umjetničkoga tako i popularnoznanstvenoga. Iznimno su funkcionalan postupak vježbe na primjerima iz neposredne govorne prakse, što nastavu gramatike približava životnim potrebama u kojima se primijeni jezik pojavljuje kao svestrano motivirana ljudska aktivnost.

Jezične se pojave navode i prikazuju u kontekstu odnosno smještaju se u govorne situacije u kojima se mogu jasno prepoznati, izdvojiti i objasniti njihove karakteristike i funkcije.

Nastavni pristup padežima i vježbe usmjerene na uporabu pravilnih oblika imenskih riječi povezuju se s odstapanjima od standardnoga jezika, kolebanjima i učestalim pogreškama u usmenom i pisanom izražavanju učenika. Stoga se sadržaj vježbi padeža u nastavi određuje na osnovi stalnoga praćenja jezičnoga izražavanja učenika (npr. tijekom dijaloga na satu te na primjerima iz domaćih i pisanih zadaća). Time je nastava jezika u funkciji osposobljavanja za pravilnu komunikaciju na hrvatskom standardnom jeziku.

Obrada prijedloga ne smatra se završenom na satu obrade ove vrste riječi kao nepromjenjive, već se osnovna znanja proširuju tijekom

obrade padeža navodeći najčešće primjere i njihovu uobičajenu uporabu. Podjela priloga po značenju povezuje se priložnim oznakama, a njihova služba opimjeruje se u rečenici. Promjenjive vrste riječi treba povezivati s njihovim najčešćim funkcijama u rečenici kako bi se riječ promatrala kao jedinica na morfološkoj i na sintaktičkoj razini.

Pravopis

Pravopisna pravila usvajaju se sustavnim uvježbavanjem (pravopisni diktati, ispravak pogrešaka u tekstu, pisane provjere znanja iz pravopisa itd.). U okviru pravopisnih vježbi vježba se pravilno pisanje refleksa *jata* u primjerima u kojima se pojavljuju alternacije *ije/je*, kraćenje *ije* u *je*, duljenje *je* u *ije*. Učenici se potiču na samostalno uočavanje i ispravljanje pravopisnih pogrešaka u komunikaciji putem SMS-a, kao i u različitim načinima komunikacije putem interneta. Upućuju se i na korištenje pravopisa i pravopisnoga rječnika (školsko izdanje). Preporučuje se donošenje pravopisa na sat obrade pravopisnih tema (učenicima se pojedinačno daje zadatak pronaći riječi u pravopisnom rječniku).

Ortoepija

Pravilan izgovor njeguje se provođenjem ortoepskih vježbi. Ortoepske vježbe ne realiziraju se kao posebne nastavne jedinice, već uz odgovarajuće teme iz gramatike. Npr. mjesto naglaska povezuje se s padežima (imenice *vrijeme*, *rame*, *tjeme* i sl. u genitivu jednine i nominativu množine nemaju naglasak na istom slogu itd.); rečenična intonacija povezuje se s pravopisom i sintaksom itd. Uz korištenje audiosnimki stvara se navika prepoznavanja, reproduciranja i usvajanja naglasaka hrvatskoga standardnog jezika te uočava odstupanje i razlikovanje vlastite dijalektalne akcentuacije od standardnojezične norme.

Ortoepske vježbe provode se i uz odgovarajuće teme iz književnosti. Npr. artikulacija se vježba izgovaranjem brzalica pri obradi djela narodnoga stvaralaštva; naglasak riječi, tempo, ritam, rečenična intonacija i stanke vježbaju se govorenjem naglas odabranih dijelova iz izborne lektire (po izboru nastavnika ili učenika) itd. Kao ortoepska vježba provodi se i krasnoslov napamet naučenih ulomaka u stihu i u prozi (uz pomoć auditivnih nastavnih sredstava).

JEZIČNA I MEDIJSKA KULTURA

Razvijanje jezične kulture među najvažnijim je zadacima nastave materinjega jezika. Ovo nastavno područje povezuje se s obradom književnih tekstova kao reprezentativnim obrascem izražavanja te s nastavom gramatike i pravopisa. Obrada književnoga teksta i rad na gramatici i pravopisu standardnoga jezika nužno uključuje sadržaje koji pridonose njegovanju kulture usmenoga i pisanoga izražavanja. Jezična kultura njeguje se provođenjem leksičko-semantičkih i leksičko-stilističkih vježbi koje bogate rječnik i razvijaju sposobnost i vještinu izražavanja. Razvijanje jezičnoga mišljenja vježba se na tekstu ili tijekom govornih vježbi.

Pri obradi preporučenih sadržaja medijske kulture važno je ukazati na različite izvore informacija (tiskane i digitalne), poticati pronalazak informacija u raznim izvorima prema vlastitim interesima i potrebama te razvijati kritički odnos prema informacijama provjeravajući njihovu točnost i citirajući njihove izvore. Učenici se osposobljavaju uočavati da različiti primatelji i pošiljatelji mogu različito reagirati na isti medijski tekst. Uz pomoć preporučenih sadržaja medijske kulture ukazuje se i na odgovornu uporabu različitih medija i primjenu pozitivnih komunikacijskih obrazaca.

III. PRAĆENJE I VREDNOVANJE NASTAVE I UČENJA

U svrhu dostizanja ishoda prate se i vrednuju rezultati napredovanja učenika. Počinje se inicijalnom provjerom znanja u odnosu na koju će se procjenjivati napredovanje te određivati ocjena. Svaka aktivnost prilika je za procjenu, bilježenje napredovanja, davanje povratne informacije, kao i za formativno ocjenjivanje i upućivanje na daljnje aktivnosti. Formativno vrednovanje dio je suvremenoga pristupa nastavi i podrazumijeva procjenu znanja, vještina, stavova i ponašanja, kao i razvijanje odgovarajuće kompetencije tijekom nastave i učenja. Rezultat ovakva vrednovanja daje povratnu informaciju i učeniku i nastavniku o dostizanju kompetencija, kao i o učinkovitosti primijenjenih metoda.

Formativno mjerenje podrazumijeva prikupljanje podataka o učeničkim postignućima, a najčešće tehnike su: realizacija praktičnih zadataka, promatranje i bilježenje aktivnosti tijekom nastave, neposredna komunikacija učenika i nastavnika, dosje učenika (mapa napredovanja) itd. Rezultati formativnoga vrednovanja na kraju nastavnoga ciklusa iskazuju se i sumativno – brojčanom ocjenom.

Rad nastavnika sastoji se od planiranja, ostvarivanja, praćenja i vrednovanja. Osim postignuća učenika nastavnik kontinuirano prati i vrednuje proces nastave i učenja te vlastiti rad. Sve što se u nastavnoj praksi pokaže dobrim i korisnim treba koristiti i dalje, a nedovoljno učinkovito i djelotvorno treba unaprijediti.